

Юлія ГРИГОРЧУК (Київ)

«НЕСПІЙМАНИ СВІТОМ»: ІДЕЙНО-ЕСТЕТИЧНА СУГОЛОСНІСТЬ ТВОРІВ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ І ВАСИЛЯ БАРКИ (на матеріалі роману «Рай»)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню світоглядної і художньої спорідненості творів Григорія Сковороди і Василя Барки. Об'єктом спеціального аналізу обрано роман «Рай» Василя Барки, а також поетичні й філософські тексти Г. Сковороди (збірку «Сад божественних пісень», трактати «Наркіс», «Книга Асхань»).

Спільність цих творів продемонстровано на ідейно-змістовому та поетико-стильовому рівнях. На змістовому рівні виокремлено спільні для письменників філософські мотиви (боротьби добра і зла, життя і смерті) та символи (саду і серця), а також проаналізовано образи персонажів-мислителів роману – героїв сквородинського типу. На поетико-стильовому рівні висвітлено суголосну специфіку художньої мови творів Григорія Сковороди і Василя Барки. Зокрема, встановлено характерні риси їхнього письма – риторицизм, афористичність, закоріненість у біблійному й фольклорному контекстах.

Ключові слова: Григорій Сковорода, Василь Барка, художній світ, символ, мотив, ідея, персонаж, мова творів.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Григорій Сковорода і Василь Барка. Обидва – уродженці Полтавщини... Обидва – обвіяні мандрівними вітрами світових доріг. Для Сковороди це подорожні вітри Києва, Петербурга, Харкова, Відня, Братислави, Будапешта, для Василя Барки – Краснодар, Харкова, Москви, Берліна, Нью-Йорка... Обидва – філософи-життєлюбів, одного з яких «світ ловив, але не спіймав», а іншого – «спіймав, але не зумів удержати» [5, с. 707]. Подібність життєвих шляхів і дивовижна світоглядна суголосність, глибоко закорінена у християнській духовності, виявляється й у творчості митців і потребує окремого дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Як зазначає Юрій Барабаш, проблема «Барка – Сковорода» становить великий літературно-історичний та культурологічний інтерес і є вельми важливою для осягнення в історичному аспекті релігійного складника української літературної свідомості» [1, с. 60]. На світоглядну спорідненість обох письменників неодноразово вказували Микола Жулинський [5, с. 707], Юрій Ковалів [7, с. 11], Євген Сверстюк [9, с. 3], Михайло Слабошпицький [11]. Зокрема, Євген Сверстюк писав: «Поет, філософ, самітник... Василь Барка... успадкував сквородинську духовну дорогу і не сходив з неї, бо з цієї дороги справжні не сходять» [9, с. 3]. Це ж акцентували й інші вчені: «Чистий, душевно просвітлений духовним переключенням зі своїм патроном – Григорієм Сковородою» [5, с. 707], він сміливо і впевнено йшов шляхом «аскетичного обмеження в усьому й подвижницького служіння названій справі» [11]. Усе це дало підстави вважати Василя Барку одним із «найцікавіших продовжувачів як учення, так і способу життя» українського мандрівного філософа, людиною сквородинського типу [4, с. 325].

Прикметно, що з-поміж сучасних літературознавчих видань існує кілька окремих розвідок, присвячених названій темі. Це статті Богдана Рубчака «З сили до сили: про Григорія Сковороду і Василя Барку» [12] та Оксани Гринів «Василь Барка як послідовник Григорія Сковороди» [4]. Однак усі вони висвітлюють насамперед питання світоглядної спорідненості митців, тоді як художньо-естетичне суголосся їхніх текстів ще потребує вивчення.

Формулювання мети статті. Отож, мета статті – висвітлити ідейно-змістове й поетико-стильове взаємовідлуння творчості Григорія Сковороди і Василя Барки, окреслити основні спільні риси їхнього письма.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає О. Маланій, творчість Василя Барки, «цього “заокеанського поета-самітника”, цього “вершника неба в океані життя” надзвичайно загадкова, таємнича, оригінальна, самобутня, філософські насичена та релігійно означена» [8, с. 199]. Це створює плідне підґрунтя для контекстуального порівняння її з літературним доробком українського мандрівника-любомудра, «прозорливого ока віри та істини» [6, с. 33].

Промовистим взірцем цього понадчасового духовно-культурного діалогу можна вважати роман «Рай» – сконденсоване віддзеркалення образної палітри художнього мислення Василя Барки, органічно близької до ідейно-естетичної скарбниці творчого «Саду...» Г. Сковороди.

Суголосся художніх текстів митців чітко виражене на двох рівнях: *ідейно-змістовому* й *поетико-стильовому*. На першому можна виокремити спільні для письменників перехресні мотиви, образи-символи, а також інтерпретацію Баркою образу Сковороди. На другому – зосередити увагу на особливостях поетики творів, орнаментованих

філософськими відступами, цитатами з Біблії й фольклорних джерел, а також авторськими афористичними узагальненнями.

Ідейно-змістова спорідненість творчості митців найколеритніше виявляється у трактуванні Василем Баркою постаті свого «духовного попередника». Близький письменнику **образ Сковороди** став прототипом його персонажів-мислителів, передусім – викладача слов'янської філології Антона Никандровича Споданейка – своєрідного резонера авторської думки в романі. Недарма «*улюблена книга*» професора – «*писання Сковороди*», «*філософська книжка: як треба жити*» [2], ціннісна вертикаль у перевернутому світі, де з корінням використовувано вічні істини. Прикметно, що події твору відбуваються в недалекій дійсності, – в радянській Україні напередодні війни. Всього-навсього три дні – 19-21 червня 1941 року, – спроектовані на долю головного героя і пропущені кризь його серце, переростають у роман, у драму людини, приреченої на знеособлення або добровільне вигнання зі штучно створеного «залізного раю»... Більшість персонажів твору портретно не виписані, бо служать, – як і персонажі трактатів Сковороди, – для втілення авторських ідей. Рай і антирай, світ і антисвіт, людина і звір – ці біблійні антиномії напрочуд реалістично оприсутнюються в романному просторі, де напередодні кривавих подій сходяться у безкровному герці «*зодчі Божого царства*» і прислужники п'їтьми.

«Зодчі» – це ті, хто не втратили людське: чистоту серця, свободу думки, здатність тверезо мислити й відвагу бути собою. У романі це персонажі «сковородинського типу» – професор-славіст Антон Никандрович, його батько, мандрівник-теософ Никандр Севастьянович, побратим професора Павло Полуниця та його батько, жива скарбниця народної мудрості, Григорій Кіндратович, скромний ерудит, музейний хранитель Адам Григорович та «божий чоловік», бідняк з-під «Золотого собору»... Із молодшого покоління – це учні професора – Олександр Астряб і його подруга Ольга. Усі – скромні, тихі, щирі, освічені й досвідчені, залюблені в життя, книги і мандри.

Цікаво, що уже в описі названих героїв помітні виразні асоціації з постаттю українського мандрівного філософа, як-от у художньому портреті богослова Никандра Севастьяновича. «*Величний у простоті*», «*світло науки*», він несподівано покинув професорську кафедру, «*мандрував по селах, роздивлявся на старовинні церкви, щось собі записував... Просиджував безкінечний час під дзвіницями*» [2]. На його похорон зібралася вся околиця – і представники академічної еліти, і вуличні бідняки, – всі розуміли, що «*втратили того, хто був їхньою совістю*» [2].

Совістю покоління був і син ученого, філолог Антон Никандрович. Відомий славіст, за плечима якого – університети Парижу і Відня, він теж свого часу «*подався у "сковородинські мандри" по*

Україні» [2], а згодом викладав історію літератури, приватно вивчав Печерський Патерик (за що його називали Антоній Печерський), жив скромно, навіть бідно, безвідмовно допомагав іншим. Сповідував сковородинські ідеали філософії серця і «*подвижництва серед самого життя*» [2].

На перший погляд, усіх цих персонажів можна охарактеризувати як диваків, ідеалістів-мрійників, адже вони аж ніяк не вкладаються в прокрустове ложе образу «радянської людини». З іншого боку – саме «дивацтво» є не чим іншим, як відвагою бути собою, сковородинським ідеалом духовної людини, яка пізнала себе й осягнула справжню свободу. Це виразно підкреслює філософська ремінісценція із трактату Сковороди наприкінці твору: «*Антон Никандрович взявся читати Сковороду; натрапив на образ духовного чоловіка. Так і уявив собі, як писав мудрець: він, той чоловік, – вільний, ширяє невтомно в височинь і в далечинь, через гори, ріки, океани, пустелі, входить крізь замкнуті двері; зір його проникає в безмежне... Голос його гучний, як грім, дужий, як буря, меткий, як блискавка. Такий повинен бути одухотворений чоловік, що бореться проти зла...*» [2]. За Сковородою, лише «духовна людина є вільною і може духом безмежно сягати у висоту, в глибину, в ширину. Така людина осягає безмежність» [цит. за: 6, с. 33]. Саме тому завдання кожного – «*зрозуміти людину в собі, від Бога народжену*» [10, с. 177], пізнати свою свободу і взяти відповідальність за неї.

Справді, голосом совісті були для сучасників писання Григорія Сковороди і твори Василя Барки. Притаманне обом митцям теософське осмислення дійсності стало у їхніх текстах джерелом **суголосних мотивів**, провідний із яких – **боротьба добра і зла, раю і пекла** у світі й окремій людській душі. У поезії Сковороди цей мотив втілений в антиноміях *світового моря* і *скелі Божого слова* («*О світе вабний! Ти мені океан, пучина... / О пагінь Давида! Мені ти берег і кифа...*» [10, с. 64]), а також в опозиції *місто – природа*, де пекло – це «*світ... злотворний*» і «*земляні міста*», а рай – це «*небо*» і «*гори, де правда живе свята*» [10, с. 50]. Суголосне розгортання цього мотиву притаманне роману «Рай» Василя Барки. Природа постає у творі символом неспотвореної справжності і протиставляється викривленій, штучно створеній радянській дійсності. «*Поки відгороджені ми від природи стіною друкованого паперу і безглуздим ладом, – немає нам ні щастя, ні здоров'я*» [2], – стверджує Антон Никандрович, головний герой роману. Символічними уособленнями антиномії *природа – режим* є образи *столітнього козацького дуба* (втілення ідеї свободи, історичної пам'яті, зв'язку поколінь, своєрідного національного дерева життя) та «*залізної клітки офіційної ідеології*» [2], увиразнені в тексті парою протиставних епітетів *зелений – залізний* (як-от: *зелений – дуб; лампа на столі Антона Никандровича; алея як дорога життя юної пари Олександра і Ольги; залізний*

– погляд начальника бригади, що спилує дуб; пута дружби між народами; натура компартійця Івана Івановича, позбавлена совісті й усього людського).

Цікаво, що як і в поетичних одкровеннях Сквороди, так і у творі Василя Барки мотив боротьби добра і зла, раю і пекла проектується не лише на зовнішню дійсність, а й на внутрішній світ людини. «*Рай і пекло не тільки за дошкою труни, а й тут – у щоденності; у серці нашому дані*», – резюмує один з персонажів роману «Рай». Аналогічну думку висловлює й ліричний герой Григорія Сквороди у 1-ій пісні «Саду...»: «*Коли совість в тебе чиста, не страшний Перун огнистий, ні! / Пекла вогнем він не палить, / А має життя райське, хвалить*» [10, с. 49].

Тематично пов'язаний із мотивом боротьби добра і зла у творчості обох письменників і мотив **життя і смерті**. Авторам властиве його християнське, релігійно-філософське тлумачення. В цьому сенсі життя, сповнене духовних і фізичних страждань, мислиться ними як прообраз майбутньої слави, а смерть – як передвісник воскресіння. Ліричний герой 7-ї пісні Григорія Сквороди свято вірить, що, «*хай зовні я не цілий, в нутрі ж бо воскрес. / Засохну зовні я, В нутрі завітну я, це смерть – на життя*» [10, с. 54]. Органічним втіленням цієї ідеї постає образ **зернини** – алегорія хресної жертви Спасителя: «*Пиєничная зернина хоч в ниві знива, / Та з мертвого рослина і плід ожива. / Одне зерно оте / В наступний рік зросте, сторицею – плід*» [10, с. 54].

Подібне трактування ключових екзистенційних понять (життя і смерті), однак розгорнуте в ширшому, загальнолюдському контексті, притаманне світомисленню Василя Барки. Розп'яття для нього – «*символ страждання і смерті для спасіння людства*» [2], особливо у час, коли «*любов і ненависть схрещують шпалі на вселенській арені*» [2]. Автор вірить: «*З вічною надією, з благословенням люди дивитимуться на Розп'яття, припадати-муть душами до стіп його, знаходитимуть джерело потужностей, щоб розгромлювати зло. Здійсниться, що всім призначено, і повинна виникнути нова держава – її збудують зодчі Божого царства на землі*» [2].

Цікаво, що, як у творах Григорія Сквороди, так і в романі Василя Барки, моральні колізії розгортаються через струнку систему пов'язаних **образів-символів**.

Центральний із них – символ **раю** (у Сквороди – **саду**) – втілення всесвітньої гармонії, Божого миру, ладу, всього того, що становить споконвічне прагнення людського серця. У Сквороди це один із наскрізних образів філософії, сконденсованої у поетичній збірці «Сад божественних пісень». Трактування цього образу всуціль барокове, полівалентне й метафоричне, як-от у 3-ій пісні: «*Щасний той і без утіх, хто подужав смертний гріх. / Душа його – Божий град, душа його – Божий сад...*» [10, с. 51]. У цій поезії світла, не за-

плямована гріхом душа людини асоціюється з райським садом, обителлю Бога, а також із самим Творцем («*Боже мій! Це ти – мій сад*» [10, с. 51]). Окрім виписаного мислителем образу саду як символу поєднаної з Богом душі (3-я пісня) та саду Божого слова, оригінальним постає також образ «святого саду вишніх наук» (27-ма пісня), де сад порівнюється із храмом знань [10, с. 75]. Загалом, образ саду у Сквороди – багатозначний і постає символічним уособленням людської душі, Біблії, світу, божественної гармонії мікро- і макрокосму.

Поетична архітектоніка збірки також асоціативно нагадує сад, незважаючи на те, що книга була створена в умовах вкрай дисгармонійної дійсності. Митець плекав свій сад, свій поетичний рай, перебуваючи, фактично, в антираї. Як зазначає М. Жулинський, «а жив він у суспільстві поруйнованому, позбавленому внутрішньої гармонії, з розчакнутими надіями на повернення козацьких вольностей і привілеїв», у час, коли «Україна втратила не лише політичну свободу, а й морально упосліджувалася» [6, с. 32]. Саме в цих обставинах Григорій Скворода і ростив свій «Сад...», в якому втілювався витворений його уявою ідеальний образ світу.

Трьома століттями пізніше, але в подібних соціально-історичних умовах радянської дійсності творив свій «Рай» і Василь Барка. На відміну від барокового сквородинівського трактування символу саду, Барці властиве модерністське, навіть оксиморонне висвітлення центрального образу. Рай у його творах постає передусім антираєм. Художньо виписана реалістична картина «соціалістичного раю» радше нагадує пекло, вихід із якого годі знайти. Символічно її виражає образ «залізної клітки», в яку потрапив «лісний звір» (головний герой роману), або ж образ «червоної павутини», що нависла над країною. Топос раю фактично знівечений. Спорадично його, як і у творах Сквороди, втілює *природа* (зокрема спогад про райське дерево – дуба-велета, свідка козацької вольності), *мистецтво* (передусім образ храму – Золотого собору, «споконвічного джерела духової сили», згадка про який обрамлює твір), а також – образ чистого людського *серця*.

Саме символ **серця** – духовного центру внутрішнього світу особистості – наскрізний і визначальний для обох митців. «*Глибоке серце чоловіка, більше всього і чоловік є*» [10, с. 163], – стверджує у трактаті «Наркіс» український філософ. «*Доки б'ється хоч одне серце, доки зеленіє хоч один листочок – не пропаде відчуття прекрасного*» [2], – постулює Василь Барка.

Притаманний обидвом митцям і оригінальний образ «голубиноного серця», чистого, по-дитячому щирого, чулого, відкритого до сприйняття. У романі «Рай» цей епітет неодноразово вжитий для характеристики головного героя – Антона Никандровича Сподаренка. «*Голубині серцем*», за автором, – це ті, хто «*ввійдуть у браму раю*» [2]. Тут –

виразна асоціація з одним із євангельських блаженств, а саме: «Блаженні чисті серцем, бо вони побачать Бога» [3, Мт. 5:8]. Кількаразово вжитий у романі, образ «голубиноного серця» асоціативно відсилає й до сквородинської «Книги Асхань»: «Голуб є всяка людина... Серце чисте породжує голубине око і голос горлиці» [10, с. 261–262]. Як і філософ, Барка вірить у перемогу добра, духовного начала в людині, адже «квіти людського серця тривалиші, ніж фортеці» [2].

Прикметно, що і художнім творам Григорія Сковороди, і прозі Василя Барки притаманна своєрідна художня форма. Тут ідеться про другий аспект суголосся художніх текстів митців – **поетико-стильовий**. Характерне, що впадає в вічі при прочитанні їхніх прозових творів – це розлогі **філософські відступи**. Цікаво, що в романі Барки навіть окремі розділи мають назву «відступи», як-от: «Відступи: в здогадний майбутній і справжній минулий час» чи «Другий побутовий відступи про три годинники, що пропали». Ненав'язливо, в гумористичній формі прозаїк розмірковує в них над вічними питаннями людського буття, сутності життя і смерті, релігії й мистецтва. Аналогічно й у Григорія Сковороди філософські відступи не раз переростають в окремі твори, як-от мораль байки «Соловей, Жайворонки і Дрізд», що нагадує розлогий трактат про дружбу.

Основою цих філософських розмислів в обох письменників зазвичай постає **Біблія**. Власне вона – незмінне джерело натхнення митців. Їхні тексти щедро інкрустовані цитатами зі Святого Письма, наснажені сакральною образністю. Все – історичні події і ситуації особистого життя – осмислюється у творах крізь призму Біблії, вивіряється нею на тривкість. «У християнстві, – стверджує Василь Барка, – в образах Святого Письма, для кожної навіть неписьменної людини, приступно для її уявлення і розуміння, відкриваються найглибші таємниці, можливо, закриті від вченого» [2].

Вплив біблійної образності яскраво виражений не лише у філософії, а й у мові аналізованих творів, зокрема в її сакральній символіці, притчевому алегоризмі, профетичній тональності. Все ж, якщо у трактатах Григорія Сковороди («Наркіс», «Книга Асхань») виразно домінують образи й цитування зі Старого Завіту (книги Вихід, Второзаконня, Ісаї, Пісні Пісень), то в романі «Рай» Василя Барки яскраво репрезентована новозавітна, а передусім – есхатологічна образність: символіка Господніх страждань і пророчі візії з книги Од-

кровення, спроектовані на долю України в умовах тоталітарної дійсності.

Друге джерело, з якого черпає художня думка письменників, – це невичерпна скарбниця **народних прислів'їв і приказок**. Вони колоритно огранюють тексти творів, надаючи їм життєвої сили, пружності. Як-от у Сковороди («Добре братство краще багатства» [10, с. 128], «Добрій людині будь-який день свято» [10, с. 116], «Без Бога – ні до порога, а з ним хоч за море» [10, с. 113]) чи у Барки («Живому псу ліпше, ніж мертвому леву» [2], «Від серця до Бога навпростець дорога» [2]).

Прагнення до глибини, а водночас – до максимальної сконденсованості вислову, породжує знакову **афористичність художньої мови** митців. Чимало з їхніх висловів торкають серце і глибоко входять у пам'ять, як-от афоризми із 28-ї пісні «Саду» Сковороди: «Що потрібно тобі, знайдеш лиш у собі» [10, с. 77], «Що потрібне – легке, непотрібне ж – важке» [10, с. 78], або ж промови-ста настанова із трактату «Наркіс»: «Не за лицем судіте, а за серцем» [10, с. 152]. Аксиологічно глибокі й по-християнськи дидактичні також афористичні сентенції Василя Барки, зокрема: «Немає сили більшої, ніж страждання. Воно відкуплює найтяжчі гріхи...» [2], «Немає мудрості більшої, ніж... мудрість милосердя» [2], «Як хочеш когось судити за щось, зроби інакше в тих самих умовах» [2]. У творах ці вислови зазвичай вкладаються в уста головних героїв і логічно підсумовують ті чи ті структурні частини тексту (розділи, авторські відступи). Водночас усіх їх об'єднує чітка морально-етична тональність і незмінна євангельська ціннісна вертикаль.

Висновки. Отже, глибокий, духовно наснажений художній світ роману «Рай» Василя Барки органічно споріднений із поетично-філософським доробком Григорія Сковороди (передусім збіркою «Сад божественних пісень», трактатами «Наркіс», «Книга Асхань»), що створює плідне підґрунтя для їхнього порівняльного аналізу. У цьому контексті яскраво вирізняється ідейно-змістова й поетико-стильова суголосність творів обох письменників, зумовлена дивовижною подібністю життєвих доріг цих невпіяваних світом мандрівників до царства Духу.

Перспективними напрямками майбутніх студій було б зіставлення домінантних образів-символів у поезії митців, а також детальний аналіз образів-персонажів сквородинського типу в інших прозових творах Василя Барки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барабаш Ю. Апокаліпсис від Василя Барки : роман «Жовтий князь» у контексті літературної апокаліптики / Юрій Барабаш // Дивослово. – 2011. – № 8. – С. 52–61.
2. Барка, Василь. Рай [Ел. ресурс] / Василь Барка. – Харків : Фоліо, 2009. – Режим доступу: <http://chtyvo.org.ua/authors/Barka/Rai/>
3. Біблія. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / перекл. о. Івана Хоменка. – Львів : Місіонер, 2008. – 1475 с.

4. Гринів О. Василь Барка як послідовник Григорія Сковороди / О. Гринів // Літературознавство : Третій Міжнар. конгрес україністів (Харків, 26–2 серп. 1996) : [наук. доп.] / упоряд. Мишанич О. – К. : Обереги, 1996. – С. 325–331.
5. Жулинський М. Василь Барка. Високий світоч віри // Українська література: творці і твори : учням, абітурієнтам, студентам, учителям / Микола Жулинський. – К. : Либідь, 2011. – С. 691–708.
6. Жулинський М. Григорій Сковорода. Прозорливе око віри та істини // Українська література: творці і твори : учням, абітурієнтам, студентам, учителям / Микола Жулинський. – К. : Либідь, 2011. – С. 31–44.
7. Ковалів Ю. Василь Барка / Юрій Ковалів // Слово і Час. – 1992. – № 2. – С. 11–12.
8. Маланій О. Джерела художнього світу поезій Василя Барки / Олена Маланій // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна. – 2014. – Вип. 41. – С. 198–201.
9. Сверстюк Є. Поет, філософ, самітник / Євген Сверстюк // Шукає серце щастя (до 100-річчя від дня народження Василя Барки) : біобібліогр. покажчик / [уклад. : Н. Мельник, Т. Буряк, О. Круківська]. – К., 2008. – С. 3.
10. Сковорода Г. Повне зібрання творів у двох томах / Григорій Сковорода. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 532 с.
11. Слабошпицький М. Із життєпису білого монаха. Василь Барка [Ел. ресурс] / Михайло Слабошпицький // 25 поетів української діаспори. – К. : Ярославів Вал, 2006. – Режим доступу: <http://ukrlife.org/main/evshan/25poetiv17.html>
12. Rubchak В. From Strength to Strength: Observations on Hryhorij Skovoroda and Vasyl' Barka / В. Rubchak // Hryhorij Savyč Skovoroda. An Anthology of Critical Articles. – Edmonton; Toronto : Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1994. – P. 159–185.

Yuliya Hryhorchuk

«Those who did not catch by the world»: ideological and aesthetic similarity of the writings by Gregory Skovoroda and Vasyl Barka (on the basis of the novel «Paradise»)

Summary. The article is devoted to the study of philosophical and artistic affinity of the works by Gregory Skovoroda and Vasyl Barka. As an objects for especial analysis were selected the novel «Paradise» by Vasyl Barka and the poetic and philosophical texts (collection «The Garden of Divine Songs», the treatises «Narcis», «Book of Askhan») by G. Skovoroda.

The artistic affinity of these works has been demonstrated on both the ideological-content and the poetic-style levels. The philosophical motifs (struggles of good and evil, life and death) and symbols (garden and heart) common for both writers are assigned on a content level and the imagery of the personages-thinkers of the novel (the heroes of the Skovoroda's type) are analyzed. The consonant specificity of the artistic language of the works by Gregory Skovoroda and Vasyl Barka. In particular, the characteristic features of their writing (rhetoric and aphoristic character, deepness in the biblical and folklore contexts) are established.

Key words: Gregory Skovoroda, Vasyl Barka, artistic world, symbol, motive, idea, personage, language of works.

Одержано 22.03.2018 р.

© Григорчук Ю., 2018